

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/20 Fall 2016, p. 643-658

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11181>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 22.11.2016 ✓ Accepted/Kabul: 15.12.2016
✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL - Yrd. Doç.
Dr. Özkan DAŞDEMİR

This article was checked by iThenticate.

HALK ANLATILARININ EPİK KURALLARI IŞIĞINDA ATEŞKÂR OĞLAN MASALININ İNCELENMESİ

Meltem YILMAZ*

ÖZET

Masallar, milletlerin sözlü ve yazılı kültürlerinde en fazla rastlanan anlatım türlerindedir. Bunda masalların dili, dini, cinsiyeti ne olursa olsun herkesin kabul edebileceği erdem, hüner, adalet, iyilik, doğruluk gibi evrensel değerlere sahip olması, konu itibarıyla hemen her konuda anlatılabilmesi, kolay üretilip tüketilmesi gibi etkenler önemli rol oynarlar.

Masallar üzerinde yapılan ilk çalışmalar, genellikle derleme ve derlenen masallar üzerinde yapılan inceleme çalışmalarından oluşur. Yapılan incelemeler sonucunda masallar arasında çeşitli ortaklıklar fark edilmiş ve bazı halk bilimciler tarafından bu ortaklıkların izi sürülmüştür. Masalların değişik coğrafyalarda nasıl ve hangi şekillerde bulduklarını tespit etmek amacıyla da karşılaştırmalı masal araştırmaları yapılmıştır.

Tarihi Coğrafi Fin Okuluna mensup halkbilimciler, halk anlatılarının özellikle de masalların nerede ve ne zaman yaratıldığını, ilk şekillerinin nasıl oluştuğunu belirlemeyi amaç edinen bir yöntem geliştirmişler, bu yöntemi genişletmek amacıyla da masalların motiflerine, tiplerine ve yapılarına dair çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Bu çalışmalardan biri, Danimarkalı halkbilimci Axel Olrik tarafından geliştirilen ve halk anlatılarının yapı çözümlemesine yönelik ilk örneği olan “Halk Anlatılarının Epik Kuralları”dır.

Axel Olrik, kültürel unsurların halk anlatılarında bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde korunduğunu göstermek amacıyla on beş maddeden oluşan “Halk Anlatılarının Epik Kurallarını” oluşturmuş ve bu kuralların geçerliliğini birçok eser üzerinde uygulayarak ispatlamaya çalışmıştır.

Bu çalışmada Elazığ Masalları içerisinde yer alan Ateşkâr Oğlan masalı Axel Olrik’in epik kurallarına göre incelenmiş ve çalışmanın sonucunda incelenen masalın bütün epik kurallara uygunluk gösterdiği görülmüştür.

---

* Arş. Gör. Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: yilmazmeltem5@gmail.com

---

Anahtar Kelimeler: Ateşkâr Oğlan masalı, halk anlatılarının epik kuralları, Axel Olrik, masal.

ANALYSIS OF TALE OF ATEŞKAR OĞLAN IN THE LIGHT OF FOLK NARRATION'S EPIC RULES

ABSTRACT

Fairy tales are among the most common types of narration in folks' spoken and written cultures. There are some factors playing an important role in that: fairy tales contain universal values such as justice, favor and trueness no matter what their language, religion or gender are.

The first studies to be conducted on fairy tales are mostly compilations and analyzing studies conducted on compiled fairy tales. In consequence of these studies, various common features have been spotted and these common features have been traced by folklorists. On the purpose of determining how and in which ways fairy tales are found in different geographies, comparative fairy tale studies have been conducted.

Folklorists who are members of Old Geographic Fin School developed a method aiming to determine where and when folk narrations, especially fairy tales, are created and conducted various studies on motifs types and molds of fairy tales to expand their method. One of these methods has been developed by Danish folklorist Axel Olric and it is "Epic Rules of Folk Narrations" which is the first example of folk narrations' orientation to constructive analysis.

Axel Olric created "Epic Rules of Folk Narrations", consisting of fifteen articles with the purpose of proving that cultural factors are preserved in folk narrations intentionally or unintentionally and he tried to prove the validity of the rules by applying them on many works.

In one of these studies, Tale of Ateskar Oglan in Elazığ Tales has been analyzed in consideration of Axel Olric's Epic Rules and as a consequence of this study The Tale of Ateskar Oglan has been seen to have validity to all of the Epic Rules.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Oral narration types have occurred with the aim of satisfying a need which is closely associated with civilization style of people. Accordingly, every cultural environment have produced it's own narration and every narration have had its own period's culture. Tales are also cultural exchange of the period in which they're produced and known.

Human is a living creature both having biological, physiological, social, economic, psychologic needs and a living creature to keep living by meeting his/her needs. Narration has been made use of from past to now in order to meet needs like being understood, being listened, being

---

Turkish Studies

approved, feeling relieved, having fun. Conjugation of narration and listening which are developing by being continuous also reveals oral lecture types.(myth, legend, tale, epic etc.)

With the functions of tales which are reflecting the ideal society in people's minds, revealing subconscious ideas, having fun, therapy, helping children's language learning, putting them to sleep and training them, tales are a narration type which meets psychological, physiological and social needs.

Tales which give the messages explicitly as they're supposed to give occupy and important and common place in nations' culture, which is thanks to the fact that tales can be written in any topic, they are easy to produce and consume and tales have universal values like justice, goodness, honesty.

Tales are an important type which ignites the wick of folklore works and many studies were analyzed and is still analyzed from past to now. Among this studies, there are important studies which examine tales in terms of motif, type and structure developed by a folklorist member of Historical- Geographical Finn School. One of this studies is belong to a Danish folklorist Axel Olric and this is "Epic Rules of Narrations" which is the first example of structural analysis of folk narrations.

Axel Olric's work which he delivered Berlin Historians Congress in August,1908, was published in the name of "EpischeGezetze der Volksdichtung" in the "Zeitschriftfür Altertum" magazine in 1909. This work was translated into Turkish by Aziz Erkan for the first time and was published in 40th edition of Folklore magazine. The same translation (unknown translator) was published in 23rd - 24th editions of Folklore magazines under the headline of Epic Rules of Folk Narrations. In our work, this edition was grounded on.

Olric developed Epic Rules with the aim of displaying that cultural factors are protected in folk narrations consciously or subconsciously. He gave the name "sage" meaning "narration" to folk narrations, which fulfills the meaning of myth, legend, tale, Epic, story. In the prologue of epic rules, he stated that people having interest in folk narrations have a feeling that they have known this narrations ever before and he has explained this situation via troglodyte's common mind feature, nature concept and primeval mythology. Epic rules consisting of 15-articles have been tried to be proven by being applied to many works later.

A. Ateşkar Oğlan Tale and Summary of Tale

In Turkey, it is seen that Axel Olric's epic rules have been applied to many narration types and seen that this rules has received successful reactions.

In this work, structural analysis of Ateskar Oğlan tale has been examined in the light of "Epic Rules of Folk Narrations" and it has been tried to show that this tale is suitable for all the epic rules. Tale has been compiled by an illiterate persin, born in 1893, Asi Akis and it occupied the place as 15th tale of Elazig Tales. Tale is registered to Anti Aarne-StithThompson (Aerne -Thompson 1964) catalogue in the number 304,

---

Turkish Studies

and it is registered to Eberhad-Boratav (Eberhard-Boratav 1953) catalogue in the number 213.

Ateskar Oglan tale starts with the bequest of a father for his 3 sons before dying who has 3 sons and 3 daughters. In his will, father states that make marry your sisters to the first one wanting to marry after dying and want them to visit his cemetery for 3 days respectively. After father's death, big girl is wanted by a sparrowhawk and little one is wanted by a hawk. 2 sons don't agree with this idea but little son conforms to his father's will and gives his sisters to this animals. Later, 3 sons keep their promises and visit his cemetery respectively. While big son is waiting, a fox comes and puts out his kindling. Then, he goes back home. While middle one is waiting, a sparrowhawk comes and puts out his kindling. Then, he also goes back home. While little one is waiting, a hawk comes and puts out his kindling. Unlike his brothers, he doesn't go home and he takes the road to bring the fire that he sees and ends up in a place of forty headed ogres. Little brother going to ogres' country saves a girl living in a castle here from ogres. Then father of girl affiances them. Besides, father gives the key of forty doors of castle as a wedding gift on condition that he will not open the fortieth door. But, little brother gets better of somebody. Ateskar Oglan, captured in the castle, has been released and abducts the fiancé of little brother. Little brother finding his fiancée with the help of his brothers fights against Ateskar Oglan but he is defeated. Little brother is arised from death by several birds which his uncles find and little brother goes back to Ateskar Oglan's castle to find his fiancée. He saves his finsand kills Ateskar Oglan. Tale ends with the happiness of little brother.

B. Examination of Tale in terms of Folk Narrations' Epic Rules

1. Prologue and Epilogue Rule: Associated with Axel Olric rule, narration doesn't start and end suddenly in Ateskar Oglan tale. There is a flow from flatness to enthusiasm and a flow from enthusiasm to flatness. In narration, the parts containing ordinary events re flat but the parts nail-biting are full of enthusiasm. Ordinariness is seen when it comes to routine situations.

Not being based on long and only one event of Ateskar Oglan Tale leads to more than one flat points. There are three events and three flat points.

2. Iteration Rule: Iterations in the narration are composed of three times repetition of a situation, a word mostly by a pwrson, animal or different persons. An example from tale for iteration is that while little brother is looking for his fiancée, he runs into three castles in which his sisters are. And, he yells out them at the same way.

3. Triology Rule: Iterations appropriate for epic rules are generally based on number three. But, in some of this Iterations, the last one of the three brothers trying to do. the same thing is regarded as successful or acting in a wise way.

4. Two in One Stage Rule: During narration, two people are allowed on the same stage and in Folk narrations, talking of more than one person in folk narrations is not allowed as well. This rule is functioned in tale.

Turkish Studies

5. Contrast Rule: This rule is functioned as good and bad in tale. First contrast is between big brothers don't conform to their father's will and little brother-dutiful child- who conforms to father's will completely. Both faithful-unfaithful child contrast and successful-unsuccessful child contrasts are found.

6. Twin Rule: This rule is composed of people and animals having the same manners. Both big brother and middle one don't want to make their sisters marry with animals by conforming to father's will. This can be regarded as twin rule.

7. Importance of First and Last Situation Rule: In tale, the "little one" of three sons is superior to his other brothers in terms faith, goodness, wisdom. Unlike his brothers, he conforms to his father's will and he becomes the most important character of the tale.

8. One-line in Rule Narration: It is seen that this rule is functioned in the tale, as well. Because, events in the tale leads to on-line narration. Among events, there is no going backs. The whole event is centered around the little brother taking the road for finding fire.

9. Making-Cliché Rule: This is composed of persons having the same roles and repeating the same roles.

10. Big Table Stages Rule: In tale, both little brother's penetrating forty coins by turning around and beheading every other ogres via sword are the parts tale in accordance with this rule.

11. Narration Sense Rule: Topic of tale is composed of battles of a little brother against his other brothers who insists on conforming to his father's will. Tale contains unusual things from the very beginning to the end.

12. One Ploy Association Rule: This rule must be considered together with epic as this rule advocates that events in this tale are based on one plot. Events in tale are one-centered as given in one line rule and in this center, first and basic plot is that little brother has taken the road to burn the kindling.

13. Epic Association Rule: Tales usually end in happiness. It is obvious from the very beginning that little brother will be the one who will conform to his father's will. A struggle is seen among brothers from the beginning of the tale to the end. Little brother completes his headway to reach the kindling successfully and the happy ending predicted from the very beginning comes true.

14. Ideal Epic Association Rule: Tales have an attraction ingrowing. For tale's improving within ideal Epic Association Rule, it is necessary to have entities helping or preventing to pratagonist. An ideal organization occurs when every entity in tale discharges.

15. Concentration on Pratagonist Rule: This rule functions together with epic Association Rule and plot rule. In tale, the person leading to plot is little brother, pratagonist.

Conclusion and Suggestions

Epic rules of folk narrations with reference to narrations compiled from Europe is applied to some folk narrations in Turkey by several of Turkish literature researchers so far and positive reactions have been received. This also shows that folk narrations have common features and are continuous.

Ateskar Oglan Tale contains entirely 15-articles epic rules of Axel Olric. The most important effect on this is that Ateskar Oglan Tale has highly epic (heroism peculiar to legends and phenomenon) elements in which heroism and phenomenon elements are predominant. This can be considered as epic tale.

All of the epic rules taking place in Ateskar Oglan is important in terms of both composition of tale doesn't contain any artificial element and showing that tales are compiled from oral environment via natural ways.

As a result of the fact that Axel Olric's epic rules are applied to tale, epic, legend like verbal narration type and written narration type, more certain and concrete results about basic motifs and elements of Turkish culture are attained.

Keywords: Tale of Ateskar Oglan, folk narration's epic rules, Axel Olric, tale.

Giriş

Sözlü anlatım türleri insanların medeniyet tarzıyla yakından ilişkili olarak bir ihtiyacı giderebilmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla her kültürel ortam kendi anlatısını doğurmuş ve her anlatı kendi döneminin kültürünü taşımıştır. Masallar da üretildiği ve tüketildiği dönemlerin kültürel unsurlarını taşıyan kültür taşıyıcılarıdır.

İnsan biyolojik, fizyolojik, sosyal, ekonomik, psikolojik vb. ihtiyaçları olan ve bu ihtiyaçlarını gidererek yaşamını sürdürebilen bir canlıdır. Geçmişten günümüze anlaşılacak, dinlenmek, onaylanmak, rahatlamak, eğlenmek gibi çeşitli ihtiyaçlarını gidermek için anlatma eyleminden faydalanır. Anlatma eylemi ise beraberinde insanın merak ve öğrenme isteğini karşılayan dinleme eylemini doğurur. (Boyraz 2008: 106). Süreklilik arz ederek ilerleyen anlatma ve dinleme ihtiyaçlarının izdivacı da sözlü anlatım türlerini (mit, efsane, masal, destan vd.) ortaya çıkarır.

Sözlü anlatım türleri belirli ihtiyaçlardan doğar ve belirli ihtiyaçlara hizmet ederler. Maslow'un "*Bir ihtiyacın ortaya çıkması kendinden önceki ihtiyacı karşılanmasına bağlıdır*" (Akt. Abukan 2014: 15) görüşü her sözlü anlatım türünün teşekkül ettiği kültürün insanları arasında, ihtiyaçları tatmin ettiği ölçüde bulunduğunu destekleyen bir görüştür. Bu bağlamda Şeref Boyraz (2008: 107-108), sözlü anlatım türlerinin ihtiyaçları karşıladığı müddetçe üretilip tüketileceğini, ihtiyacı giderdikten sonra türlerin üretiminin duracağını ancak tüketiminin hiç müşterisinin ve anlatıcısının kalmadığı zamana dek süreceğini belirtir. Ayrıca her eski anlatım türünün, içindeki bazı hususları özellikle de bazı motifleri ya tamamıyla ya da bazı değişim ve dönüşümlerle yeni anlatım türlerine taşıyarak veya yeni anlatım türünün ana yapısını oluşturarak süreklilik arz ettiğini belirtmiştir.

Masallar, insanların zihinlerindeki ideal toplum düzenini yansıtmaya, baskı altındaki benlikleri çeşitli şekillerde dışa vurma, hoş vakit geçirme, terapi etme, çocukların dil öğrenmelerine,

Turkish Studies

uyutulmalarına ve eğitilmelerine yardımcı olma gibi işlevleri ile psikolojik, fizyolojik ve sosyal ihtiyaçları karşılayabilen bir anlatım türüdür.

Vermesi gereken mesajları net bir şekilde verebilen masalların, hemen her konuda anlatılabilmesi, kolay üretilip tüketilebilmesi, adalet, iyilik, doğruluk gibi evrensel değerleri barındırıp taşıyabilmesi gibi etkenler bu anlatım türünün milletlerin kültüründe yaygın bir şekilde yer almasını sağlamıştır.

Masallar, halk bilimi çalışmalarının fitilini ateşleyen önemli bir türdür¹ ve geçmişten günümüze masallar üzerinde birçok çalışma yapılmış ve yapılmaktadır. Bu çalışmalar arasında Tarihi-Coğrafi Fin Okulu²'na mensup halk bilimciler tarafından geliştirilen ve masalları motif, tip ve yapı bakımından inceleyen önemli çalışmalar mevcuttur.³ Bu çalışmalardan biri Danimarkalı halkbilimci Axel Olrik'e ait ve halk anlatılarının yapısal çözümlemesinin de ilk örneği olan "Halk Anlatılarının Epik Kuralları"dır.

Axel Olrik'in çalışması, 1908 Ağustos'unda Berlin Tarihçiler Kongresinde sunulduktan sonra, 1909 yılında *Zeitschrift für Aeltertum* dergisinde "Epische Gezetse der Volksdichtung" adıyla yayımlanmıştır. (Adıgüzel 1997: 16). Olrik'in bu çalışması, ilk defa Aziz Erkan tarafından Türkçeye çevrilerek *Folklor Doğru* dergisinin 40. sayısında yayımlanmıştır. Aynı çalışma, 1994'te de (çevireni belirtilmemiş) *Millî Folklor* dergisinin 23. ve 24. sayılarında "Halk Anlatılarının Epik Kuralları" başlığıyla yayımlanmıştır. (Olrik 1994a: 2-5; 1994b: 4-6). Çalışmamızda bu yayın esas alınmıştır.

Olrik, kültürel unsurların, halk anlatılarında bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde korunduğunu göstermek amacıyla epik kuralları oluşturmuştur. Halk anlatılarına mit, efsane, masal, destan, hikâye gibi tüm halk anlatılarını karşılayan "sage" yani "anlatı" adını vermiştir. Epik kuralların giriş bölümünde Olrik, halk anlatılarıyla ilgilenen kişilerin bu anlatılarla daha önceden karşılaşmış gibi bir duyguya kapıldıklarını belirtmiş ve bu durumu, "ilkel insanın ortak zihin özelliği, bu özelliğe uygun olan doğa kavramı ve ilkel mitoloji" (Olrik 1994a: 2) ile açıklamıştır. Daha sonra on beş maddeden oluşan epik kurallar, Olrik tarafından birçok eser üzerinde uygulanarak ispatlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de Axel Olrik'in epik kuralları birçok anlatım türüne uygulanmış ve kuralların başarılı sonuçlar verdiği görülmüştür.⁴ Ayrıca epik kurallar Ural Batır Destanı (Atnur 1996), Akbuzat, Zayatülele ile Hıvıhılıv ve Akhak Kola destanları (Adıgüzel 1997) üzerine hazırlanan yüksek lisans tezlerinde ve Manas Destanı (Yılmaz 1999) üzerine hazırlanan bir doktora tezinde de uygulanmıştır.

Bu çalışmada ise Ateşkâr Oğlan masalının "Halk Anlatılarının Epik Kuralları" ışığında yapısal incelemesi yapılmış ve masalın bütün epik kurallara uygun olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

¹Halk biliminin başlangıç tarihi olarak kabul edilen tarih, Grimm kardeşler tarafından derlenen masalların Almanya'da "Ev ve Çocuk Masalları" adı altında yayımlandığı 1812'dir. (Çobanoğlu 1999a: 5).

²Tarihî Coğrafi Fin Okulu halk anlatılarının özellikle de masalların nerede ve ne zaman yaratıldığını, ilk şekillerinin nasıl oluştuğunu belirlemeyi amaç edinen yöntemle verilen addır. (Ekici 2006: 90).

³Belirtilen okula mensup halk bilimcilerin yaptığı en önemli çalışmalar: Stith Thampson'nın *Halk Edebiyatının Motif İndeksi* çalışması, Antti Aerne'nin *Masalların Tip Kataloğu* ve Axel Olrik'in *Halk Anlatılarının Epik Kuralları*'dır. (Çobanoğlu, 1999a: 98-106).

⁴Bu bağlamda epik kuralların uygulandığı destanlar için bk. Özcan 1996: 95-97; Adıgüzel 1999: 24-43; Çiftçi 2013: 515-524; Kurtlu, Koçak 2015: 1-8'e, destanı hikâye için bk. Gülmen 2008: 14-20'ye, tiyatro metni için bk. Akyüz 2012: 1-11'e, karagöz oyunu için bk. Tuncel 2013: 203-240'a, roman için bk. Zariç 2012: 3337- 3349'a, mesnevi için bk. Yılmaz 2001: 185-201; Yılmaz 2009: 2444-2461; Erdoğan 2010: 1198-1217'ye, Osmanlı tarihi için bk. Çobanoğlu 1999b: 65-82'ye, halk hikâyesi için bk. Bars 2014: 306-324, masallar için de bk. Göde 2013: 485-493; Önal 2015: 394-397.

Turkish Studies

İnceleme aşamasına geçmeden önce Ateşkâr Oğlan masalı ve masalın konusu hakkında özet bilgi vermek yerinde olacaktır.

B. Ateşkâr Oğlan Masalı ve Masalın Özeti

Masal, Umay Günay (1975: 300-306) tarafından, okuma yazması olmayan, 1893 doğumlu Asi Akış'tan derlenmiş ve *Elaziğ Masalları*'nın 15. masalı olarak yerini almıştır.⁵ Masal, Anti Aarne-StithThompson (Aerne-Thompson 1964) kataloğunda 304 numarada, Eberhard-Boratav (Eberhard-Boratav 1953) kataloğunda ise 213 numarada kayıtlıdır. Masalın kesitleri şu şekilde özetlenebilir.

1. Bir babanın üç oğlu ve üç kızı vardır. Baba vefat ederken oğullarına kız kardeşlerini ilk isteyenlere vermeleri ve kendi mezarının başında üçer gün beklemelerini vasiyet eder.

2. Babanın vefatının ardından üç kızı sırasıyla tilki, atmaca ve şahin kuşu ister. İki büyük erkek kardeş, kız kardeşlerini bu hayvanlara vermeye razı olmazlar. Fakat küçük kardeş babasının vasiyetine uyarak kız kardeşlerini ilk isteyenlere verir.

3. İlk vasiyeti yerine getiren kardeşler daha sonra sırasıyla babalarının mezarını üçer gün beklemek için mezara giderler. Büyük kardeş mezarı beklerken bir tilki gelir ve mumunu söndürür. Büyük kardeş evine döner. Ortanca kardeş mezarı beklerken bir şahin gelir ve mumunu söndürür. O da evine döner. Küçük kardeş mezarı beklerken de bir atmaca gelerek mumunu söndürür. Küçük kardeş de ateş aramak için yola koyulur.

4. Yolda gördüğü çıra ışığını takip eden küçük kardeş, karşısına çıkan bir ihtiyarın elindeki siyah ipi alıp uzağa fırlatarak geceleri uzatır.

5. Çıranın yandığı kırk başlı devler ülkesine giderek kırk devin zorla kaldırdığı kazanı kaldırır ve devler küçük kardeşle kardeş olurlar.

6. Devler, küçük kardeşten ülkelerindeki kalede yaşayan güzel kızı kendilerine getirmelerini isterler. Küçük kardeş de devlerden kaleye çıkmak için kırk sikke ister. Döne döne o sikkeleri kaleye çıkararak çıkar. Her dönüşte bir dev öldüren küçük kardeş, kırk devi öldürerek kaledeki kızın yanına çıkar.

7. Küçük kardeş, başından geçenleri kaledeki kızın babasına anlatır. Bunun üzerine kaledeki kızın babası, kızı ile küçük kardeşi nişanlar. Ayrıca küçük kardeşe kaledeki kırk odanın kapısının anahtarını, kırkıncı kapıyı açmamak ve oradaki Ateşkâr Oğlan'ı serbest bırakmamak şartıyla hediye eder.

8. Küçük kardeş merakına yenik düşer ve kırkıncı odayı açar. Ateşkâr Oğlan'a acıyarak onu serbest bırakır. Ateşkâr Oğlan'da küçük kardeşin nişanlısını alarak kaçar.

9. Küçük kardeş nişanlısını kurtarmak için yola çıkar. Yolu tesadüfen enişteleri tilki, atmaca ve şahin kuşunun evlerine düşer. Enişteleri küçük kardeşi Ateşkâr Oğlan'ın yerini bilebilecek olan Zümrüdü Anka (Kerkenez) kuşunun yanına götürürler.

10. Zümrüdü Anka kuşu sırtına aldığı küçük kardeşi, Ateşkâr Oğlan'ın kalesine götürür. Küçük kardeş kaledeki nişanlısı vasıtasıyla Ateşkâr Oğlan'ın canının nereden çıkacağını öğrenir, fakat onu öldüremez.

11. Ateşkâr Oğlan atının yardımıyla küçük kardeşi lokma lokma doğrar ve küçük kardeşi kendi atının terkisine koyarak gönderir. Küçük kardeşin atı ise doğru şahin kuşunun kalesine gider.

⁵Axel Olrik'in epik kuralları anlatılardaki kültürel unsurlara yer vermeyen bir inceleme metodudur. Ateşkâr Oğlan masalının kültürel unsurlarına yer veren bir tahlil çalışması için bk. Seyidoğlu 1987: 279-283.

12. Küçük kardeşin enişterleri bacanaklarını yeniden canlandırmak için kuşlardan yardım alırlar. Kuşlar küçük kardeşin her bir etini yerine koyarlar. Daha sonra da burnuna ot tütürüp her bir yanına çubukla vurarak onu canlandırırlar.

13. Küçük kardeş atına binip yeniden nişanlısını kurtarmaya kaleye gider.

14. Kız nişanlısını içeri alır. Ateşkâr Oğlan'ın atının kız kardeşini çıkarmak için suya at nalı atarlar. Küçük kardeş kendi atına biner, nişanlısını da sudan çıkan ata bindirir ve kaçarlar.

15. Ateşkâr Oğlan'ın atı iki nişanlımın kaçtığını sahibine bildirir. Ateşkâr Oğlan atı ile peşlerine düşer ve onlara yetişir. Ancak sudan çıkan Ateşkâr Oğlan'ın atının kardeşinin yardımıyla Ateşkâr Oğlan'ı küçük kardeş öldürür.

16. Nişanlısını babasının kalesine götüren küçük kardeş ve nişanlısı muratlarına ererler.

B. Halk Anlatılarının Epik Kuralları Bakımından Masalın İncelenmesi

1. Giriş ve Bitiriş Kuralı: “*Sage [anlatı] birdenbire başlamaz ve birdenbire bitmez. [...] Bu ilkeye Giriş Kuralı diyebiliriz. Sage [anlatı] durgunluktan coşkunluğa doğru giderek başlar ve çoğu zaman başlıca kişilerden birinin başına gelen bir felaketi içeren sonuç olayından sonra coşkunluktan durgunluğa giderek biter. [...] Daha uzun anlatılar da bu gibi birçok durak noktaları gerektirir; kısa bir anlatı için sadece bir durak noktası yeterlidir. Bitiriş, çoğu zaman konunun o yöreye özgü bir devamı biçimini alır.*” (Olrık 1994a: 2-3)

Ateşkâr Oğlan masalında da anlatı birden bire başlamaz ve bitmez. Anlatıda durgunluktan coşkunluğa, coşkunluktan tekrar durgunluğa doğru bir gidiş vardır. Anlatıda sıradan olayların anlatıldığı bölümler durgun, heyecan ve merak uyandıran olayların anlatıldığı bölümler ise coşkun bölümlerdir. Sıradanlık rutin durumların anlatıldığı yerlerde görülür.

Masal üç oğlu ve kızı olan bir babanın, ölmeden önce üç oğluna “*Ben öldükten sonra bacalarınızı kim isterse ona verin. Bir de her biriniz üçer gün mezarımı bekleyin*” (Seyidoğlu 1987: 300) dediği vasiyetle durgun bir şekilde başlar. Baba öldükten sonra büyük kızı bir tilki, ortancayı atmaca, küçük kızı da bir şahin ister. İki ağabey kız kardeşlerini bu hayvanlara vermeye razı olmaz, fakat küçük kardeş babasının vasiyetine uyar ve kardeşlerinin bu hayvanlara verilmesinde bir sakınca görmez. Kardeşlerini evlendirerek vasiyetin bir kısmını gerçekleştiren üç oğul, babalarına verdikleri sözün devamını gerçekleştirmek için sırasıyla babalarının mezarına giderler. Büyük kardeş mezarı beklerken bir tilki gelerek çırasını söndürür. Büyük kardeş de evine döner. Ortanca kardeş mezarı beklerken bir atmaca gelir ve çırasını söndürür. O da kalkıp evine döner. Küçük kardeş mezarı beklerken de bir şahin gelir ve çırasını söndürür. Küçük kardeş, diğerlerinin aksine eve dönmeyerek uzakta gördüğü ateşi getirebilmek için yola çıkar. Yolculuk esnasında kendini kırk başlı devlerin mekânında bulur. Masaldaki coşku ve olaylar, küçük kardeşin ateş aramak için çıktığı bu yolculukla başlar. Yolculuk esnasında devler ülkesine giden küçük kardeş, buradaki kalede yaşayan bir kızı kırk devden kurtarır. Küçük kardeşin kırk devî öldürdüğü bölümde anlatı coşkunluğa ulaşır. Kaledeki kızın babasının, kızının hayatını kurtaran küçük kardeşe, kızını ve kalenin kırk odasının anahtarlarını vermesiyle anlatıdaki coşkunluk yerini yeniden durgunluğa bırakır.

Ateşkâr Oğlan masalının uzun ve tek olay üzerine kurulmamış olması, masalda birden fazla durak noktasının oluşmasına sebep olmuştur. Masalda üç durak noktası vardır ve bu durak noktaları şu şekilde özetlenebilir:

Masal bir babanın üç oğluna vasiyeti ile durağan bir şekilde başlar, küçük kardeşin babasının mezarını beklemek amacıyla ateş aramaya çıktığı yolculukla coşkunlaşır, küçük kardeşin yolculuk esnasında devler ülkesine gitmesi ve buradaki kalede yaşayan bir kızı kırk devden kurtardığı bölümlerde de coşkunluk zirveye ulaşır. Küçük kardeşin devlerden kurtardığı kız ile

nişanlandırılması ve kaynatası tarafından düğün hediyesi olarak kendisine kalenin kırk kapısının anahtarının, kırkinci kapıyı açmamak şartıyla hediye edilmesi ile yeniden durgunlaşan anlatının ilk durak noktası da oluşmuştur.

Küçük kardeşin merakına yenik düşerek açtığı kırkinci kapıyla birlikte anlatı yeniden coşkunluğa erişir. Çünkü açılan kapıyla birlikte, kalede esir olan Ateşkâr Oğlan serbest kalmış ve küçük kardeşin nişanlığını kaçırmıştır. Eniştelere yardımıyla nişanlığını bulan küçük kardeş, Ateşkâr Oğlan ile savaşmış fakat onun tarafından öldürülmüştür. Anlatıda küçük kardeşin açtığı kapıyla birlikte yeniden zirveye çıkan coşku, masal kahramanının Ateşkâr Oğlan tarafından öldürülmesiyle yeniden durgunlaşmış ve bu durgunlaşma anlatının ikinci durak noktasını oluşturmuştur.

Küçük kardeş, eniştelere bulduğu çeşitli kuşlar tarafından diriltmiş ve anlatı yeniden coşkunluğa erişmiştir. Tekrar nişanlığının peşine düşen küçük kardeşin, Ateşkâr Oğlan'ın kalesine giderek nişanlığını kurtarmasının anlatıldığı bölümlerde anlatıda yeniden dirilen coşku, küçük kardeşin Ateşkâr Oğlan'ı öldürüp muradına ermesi ile üçüncü ve son kez durgunluğa erişerek biter.

2. Yineleme Kuralı: “*Sage [anlatı] yapısının bir diğer önemli ilkesi de Yineleme Kuralıdır.[...] Halk anlatıları tam anlamıyla ayrıntılara inme tekniğinden yoksundur ve zaten pek ender olan tasvirler de çok kısa oldukları için konuya önem kazandıran etkili bir araç olamazlar. Geleneksel sözlü anlatımımızda yalnız bir seçenek vardır; yineleme.[...] Anlatıda ne zaman çarpıcı bir sahne ortaya çıksa durum olayın akışını kesmeyecek şekilde uygunsuz, sahne yinelenir. Bu sadece gerilimi sağlamak için değil, aynı zamanda anlatının boşluklarını doldurmak için de geçerlidir. Yineleme bazen gerilimi artırıcı, bazen basittir. Ama önemli olan Sage'nin [anlatının] yineleme olmadan tam olarak kendi biçimini kazanamayacağıdır.*” (Orik 1994a: 3)

Masalda Olrik'in söylediği anlamda yinelemelere rastlamak mümkündür. Anlatıda geçen yinelemeler çoğunlukla bir kişi, hayvan ya da farklı kişiler tarafından bir durumun-sözün üçer defa tekrarlanmasından oluşur. Yani yineleme kuralı Olrik'in de belirttiği gibi “*hemen her zaman üç sayısına bağlıdır*” (Orik 1994a: 3). Masalda yineleme kuralı küçük kardeşin nişanlığını ararken karşılaştığı ve içerisinde kız kardeşlerinin bulunduğu üç kaleye aynı şekilde seslenişinde görülür:

“*Altun kemerli hanım hey*

“*Gümüş nalınlı hanım hey*

“*Bu kalenin yolu*

“*Nerden gider hey*” (Günay 1975: 302)

Küçük kardeş kaledeyken avdan dönen eniştelere eşleri arasında geçen şu diyalogun da anlatıda üç kere tekrar edildiği görülür. Burada masalda yer alan tilki, atmaca ve şahinin eşleriyle olan konuşmalarından sadece birini örneklemeyi yeterli buluyoruz ki o konuşma tilki ile eşi arasında şu şekilde geçmektedir:

“*Buradan insan kokusu geliyor, eğer büyük kardeşinse parça parça edeceğim, ortancılısa yakacağım, küçük kardeşinse öpüp başıma koyacağım.*”

“*Küçüğü geldi.*”

“*Şahin kuşu da öpüp başına koyar.*” (Günay 1975: 302)

Yineleme Kuralı'na vereceğimiz son örnek ise, gerçekleşen bir durumun tekrarı üzerine kurulmuştur. Masalda küçük kardeş Ateşkâr Oğlan'ın yerini bulabilmek için enişteleri şahinden yardım ister. Şahin de diğer eniştelere bu durumdan şöyle haberdar eder:

Turkish Studies

“Şahin kuşu, tilki bacanağına tel çekti, tilki atmacaaya tel çekti. Atmaca şahine tel çekti. Teller vızır vızır işliyor. Hepsi şahin padişahın sarayına toplanıyorlar” (Günay1975: 303). Anlatılan bu haberleşme sistemi daha sonra yeniden tekrarlanmış ve şahin kuşu Ateşkâr Oğlan’ın parça parça ettiği kaynını görünce, hemen diğer bacanaklarına aynı şekilde haber vermiştir.

3. Üçleme Kuralı: “Yineleme hemen her zaman üç sayısına bağlıdır. Fakat üç sayısı aynı zamanda kendi başına bir kuraldır. [...]Fakat tüm halk anlatıları Üçler Kuralına uymaz.” (Olrik 1994a: 3,4).

Masalda yer alan yinelemelerin genellikle üç sayısına bağlı olduğunu söylemiştik. Fakat bu yinelemelerin bazılarında aynı işi yapmaya çalışan üç kardeşten en küçüğünün başarılı olduğu ya da akıllıca davrandığı görülür. Örneğin; ilk sahnede büyük ve ortanca kardeşler, kız kardeşlerini tilki, atmaca ve şahine vermek istemediklerini “Babamız isteyene verin diye vasiyet etti ama biz kala kala tilkilere mi kaldık. Biz bacımızı insanlara veririz, tilkilere vermeyiz” (Günay 2003:300) diyerek ifade etmişlerdir. Fakat küçük kardeş, diğerlerinin aksine daha akıllıca davranmış ve kardeşlerini isteyen hayvanlara “Ben babamın vasiyetini tutarım, git filan elbiseleri getir, alda götür” (Günay 2003:300) demiştir.

Üçleme kuralının masaldaki bir diğer örneği ise, sırasıyla babalarının mezarını bekleyen oğulların, hayvanlar tarafından çıralarının söndürüldüğü sahnede görülür. Çıraları söndürülen büyük ve ortanca kardeşler, babalarının vasiyetini yerine getirmeden eve gittikleri için başarısız olmuşlardır. Fakat küçük kardeş, yine kardeşlerine nazaran daha akıllıca davranmış ve çırasını yakmak için ateş aramaya gitmiştir. (Günay 1975: 300).

Masalda üçleme kuralına vereceğimiz son örnek ise küçük kardeş ile enişterileri arasında geçen bir sahnede yer alır. Burada küçük kardeş, nişanlısını kaçıran Ateşkâr Oğlan’ın yerini bulmak için enişterilerinden yardım ister. Eniştelere tilki ve atmaca küçük kardeşe “Eyvah, biz avdaydık, taze gelinle önümüzden kaçtı, gitti. Bizi ateşlerin içinde bıraktı, az daha bizi yakacaktı. Oğul onu bulmanın kızı elinden almanın imkânı yoktur” (Günay 2003:302, 303) ifadeleriyle Ateşkâr Oğlan’ı bulmanın imkânsızlığını bildirirken, şahin diğerlerinin aksine daha olumlu bir cevap vermiş ve “Hiç korkma ben onu bulurum” (Günay 2003:304) demiştir.

Masalda sıklıkla karşımıza çıkan üç ve kırk sayıları da, Türk halk anlatılarında kalıplaşmış kullanımları göstermesi bakımından oldukça anlamlıdır. Masalda bu sayılar; “üç oğul”, “üç kız kardeş”, “üçer gün mezar beklemek”, “kırk başlı devler”, “kırk kulplu kazan”, “kır sikke”, “kırk oda” ve “kırk anahtar” şeklinde geçmektedir. Bunların dışında masalda yedi, üç yüz ve on beş sayılarının da kullanıldığı görülür.

4. Bir Sahnede İki Kuralı: “[...] İki aynı zamanda ortaya çıkan en yüksek kişi sayısıdır. Aynı zamanda ortaya çıkan üç kişiden her birinin kendi kişilikleriyle rol alması geleneğin bozulması demektir. [...] Bütün anlatı boyunca sadece iki kişi aynı sahnede ortaya çıkar. [...] Bir Sahnede İki Kuralı, yine önemli olan Zıtlık Kuralıyla birbirini tamamlamaktadır.” (Olrik 1994a: 4).

Anlatı boyunca aynı sahnede en fazla iki kişinin ortaya çıkabildiğini ve halk anlatılarında aynı zamanda birden fazla kişinin konuşmasına yer verilemeyeceğini anlatan bu kuralın da masalda işlediği görülmektedir.

Masaldaki sahnelerde ortaya çıkan iki kişi arasındaki konuşmalar karşılıklıdır ve genellikle kısa diyalog ya da soru cevap şeklindedir. Bu karşılıklı konuşmaların örneklerini baba ile üç oğul, tilki ile sırasıyla büyük kardeş, ortanca kardeş ve küçük kardeş, atmaca ile sırasıyla büyük kardeş, ortanca kardeş ve küçük kardeş, şahin ile sırasıyla büyük kardeş, ortanca kardeş ve küçük kardeş, küçük kardeş ile devler, küçük kardeş ile nişanlısı, küçük kardeş ile kaynatası, küçük kardeş ile Ateşkâr Oğlan, enişteriler ile kerkenez, Ateşkâr Oğlan ile atı, at ile atın kız kardeşi arasında görürüz.

Turkish Studies

5. Zıtlık Kuralı: “[...] Sage”de [anlatıda] her zaman kutuplaşma vardır. [...] Bu temel zıtlık, epik yapısının önemli bir kuralıdır: Genç ve ihtiyar, büyük ve küçük, insan ve canavar, iyi ve kötü. Zıtlık kuralı, Sage”nin [anlatının] başkahramanlarından, özellikleri ve eylemleri başkahramana zıt olma gereksinimiyle belirlenen diğer bireylere kadar etkili olur.” (Olrik 1994a: 4,5).

Masalda bu kuralın genellikle iyi-kötü zıtlığı üzerinde işlendiği görülür. İlk zıtlık, babalarının vasiyetini yerine getirmeyen vefasız büyük ve ortanca kardeşler ile bu vasiyete harfiyen uyan hayırlı evlat küçük kardeşin anlatıldığı bölümlerde görülür. Belirtilen bölümlerde hem vefalı-vefasız evlat zıtlıkları hem de başarılı-başarısız evlat zıtlıkları bulunur.

Zıtlık kuralının işlediği diğer sahne, küçük kardeş ile devler arasında geçer. Bu sahnede küçük kardeş, kalede yaşayan güzel kızı devlerden koruduğu için iyiliği, kızı kaçırıp yemek isteyen devler ise kötülüğü temsil ederek bir zıtlık oluşturur. Bu kurala verebileceğimiz bir diğer örnek ise, küçük kardeş ile Ateşkâr Oğlan arasında geçer. Ateşkâr Oğlan’a acıyarak onu esirlikten kurtaran küçük kardeş iyi, yapılan iyiliğe ihanet ederek küçük kardeşin nişanlısını kaçıran Ateşkâr Oğlan ise kötü karakteri ile masalda yerini alır. Masalda zıtlık kuralına verilen örnekleri artırmak mümkündür.

6. İkizler Kuralı: “İki kişi aynı rolde ortaya çıktığında, bunların ikisinin de küçük ve zayıf olarak betimlendiğini gözlemleyebiliriz. Bu iki tip yakından ilişkili iki kişi, Zıtlar Kuralından uzaklaşarak İkizler Kuralının etkisi altına girer. İkizler kelimesi burada geniş anlamda ele alınmalıdır. Bu hem gerçek ikizler hem de aynı rolde olan iki kişi anlamına gelebilir. [...] İkinci derecede gelen tipler çift olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer bu ikizlerden biri önemli bir role geçerse Zıtlık Kurallarıyla karşı karşıya gelmekte ve böylece diğeriyle zıtlığa başlamaktadır.” (Olrik 1994a: 5).

Masalda ikizler kuralı aynı tutumları sergileyen insanlar ve hayvanlar etrafında teşekkül eder. Kız kardeşlerini babalarının vasiyetine uymayarak vermek istemeyen büyük ve ortanca kardeş aynı tutumu sergiledikleri için ikizler kuralı içerisinde incelenebilirler.

Yine küçük kardeşe Ateşkâr Oğlan’ın yerini bulmanın imkânsız olduğunu söyleyen tilki ve atmacanın olaylara birbirine çok benzer şekilde umutsuzca yaklaşmalarını da bu kurala örnek gösterebiliriz.

7. İlk ve Son Durumun Önemi Kuralı: “[...] Bir sürü kişi veya nesne peş peşe ortaya çıkınca en önemli kişi öne gelir. Buna rağmen sonuncu gelen kişi anlatının duygudaşlık doğurduğu kişidir. [...] Üçler Kuralıyla birleşen halk anlatılarının en önemli özelliğidir.” (Olrik 1994b: 4).

Küçük kardeş Ateşkâr Oğlan masalında bir babanın üç oğlunun en küçüğüdür. Diğer kardeşlerinden vefa, iyilik ve akıl bakımından üstündür. Kardeşlerinin aksine babasının vasiyetlerini yerine getirerek masalda kardeşlerinin önüne geçer ve masalın en önemli kişisi olur.

8. Anlatımda Tek Çizgililik Kuralı: “Çağdaş edebiyat- bu terimi en geniş anlamıyla kullanıyorum- çeşitli entrika çizgilerini birbirine dolayıp karıştırmaktan hoşlanıyor. Buna karşılık, halk anlatısı bir olay çizgisini bir başkasıyla karıştırmaz; halk anlatıları her zaman tek çizgilidir. Eksik kalan kısımları tamamlamak için geriye dönüş yapmaz. Eğer daha önceki olaylar hakkında bilgi vermek gerekiyorsa; bu bir diyalog veya konuşma içinde verilir. [...] Tek olay çizgili halk anlatısında resim sanatının perspektif kavrayışı yoktur. [...] Yapısı heykeltraşlık ve mimarlığın yapısı gibidir; bu nedenle sayılara ve diğer simetri gereksinimlerine sıkı sıkıya bağlıdır.” (Olrik 199b: 4).

Masalda bu kuralın da işlediği görülmektedir. Çünkü masaldaki olaylar tek çizgili bir anlatımı doğurmuş olaylar arasında geriye dönüşler yapılmamıştır. Anlatılan olayların hepsi küçük kardeşin ateş aramak için çıktığı yolculuk merkezlidir. Ateş aramaya giden küçük kardeş kendini

devler ülkesinde, buradan da nişanlanacağı kızın kalesinde bulur. Kalede karşılaştığı Ateşkâr Oğlan'ı serbest bırakması Ateşkâr Oğlan tarafından nişanlısının kaçırılmasına, küçük kardeşin de nişanlısının peşinden gitmesine sebep olmuş ve birçok mücadeleden sonra küçük kardeş nişanlısına kavuşmuştur.

9. Kalıplaştırma Kuralı: “[...] Aynı çeşitten iki insan veya durum elverdiği ölçüde değişik değil, elverdiği ölçüde birbirine benzerdir. [...] Hayatın böyle katı üsluplaştırılmasının kendine özgü bir estetik değeri vardır. Gereksiz olan her şey atılmış ve sadece gerekli olanlar göze çarpıcı bir durumda ortaya çıkarılmıştır.” (Olrik 1994b: 4).

Masalda kalıplaştırma kuralı aynı roldeki kişilerin aynı şeyleri tekrar etmesiyle oluşur. Anlatıdan vereceğimiz örnekler masalda bu kuralın da işlediğini göstermesi bakımından yeterli olacaktır. Örneklerden ilki küçük kardeşin nişanlısını bulmak için çıktığı yolculukta, karşısına çıkan kalelerin her birine aynı şekilde sorduğu sorudur ki bu nazım yineleme kuralında örneklendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde, küçük kardeşin üç kaleye sorduğu aynı soruya, üç kız kardeşi tarafından aynı şekilde cevap verildiği görülür. Üç kız kardeşin verdiği cevaplar ise şunlardır:

Büyük kız kardeş: “*Vay geldiğin yollara kurban olayım. [...] Eniştenden gelirse seni öldürür.*”
Ortanca kız kardeş: “*Geldiğin yollara kurban olayım. Seni şimdi saklayayım eniştenden size zıttır, seni öldürür.*”
Küçük kız kardeş: “*Kardeşim, gel seni saklayayım, şimdi şahin kuşu gelirse seni parçalar.*” (Günay 1975: 302, 303)

Kalıplaştırma kuralının masaldaki bir diğer örneği ise küçük kardeşin kız kardeşleriyle konuştuğu sırada eve gelen tilki, atmaca ve şahinin eşleri ile aralarında geçen diyalogda görülür. Masalda evine gelen tilkinin eşine söylediği “*Buradan insan kokusu geliyor. Eğer büyük kardeşinse parça parça edeceğim, ortancılısa yakacağım, küçük kardeşinse öpüp başıma koyacağım*” (Günay 1975: 302, 303) cümleleri, atmaca ve şahinin eşleri ile olan diyaloglarında aynen tekrar edilir.

10. Büyük Tablo Sahneleri Kuralı: “*Sage [anlatı] her zaman Büyük Tablo Sahneleri ile doruğa erişir. Bu sahnelerde sage [anlatı] kahramanları yan yana getirir: kahraman ve atı; kahraman ve canavar. [...] Bu görkemli durumlar çoğu zaman gerçeğe değil, hayale dayanır. [...] Büyük Tablo Sahnelerinin bir geçicilik duygusu değil bir çeşit zaman içinde süreklilik niteliği taşıdığı fark ediliyor!*” (Olrik 1994b: 5).

Masalda küçük kardeşin bir yandan kaleye döne döne kırk sikke çakması, bir yandan da her dönemeçte bir deve kılıç vurarak başını koparması, masalın büyük tablo sahneleri kuralına uyan bir bölümüdür. Ayrıca küçük kardeş ile nişanlısını kaçırarak Ateşkâr Oğlan arasındaki atlı ve kılıçlı mücadele de Olrik'in belirtilen kuralına uyar.

11. Anlatı Mantığı Kuralı: “*Sage'nin bir mantığı vardır. Ortaya konulan temaların konunun ana hatlarını etkilemesi gereklidir ve üstelik bu etki temaların anlatı içindeki ağırlığı ile doğru orantılı olmalıdır. Anlatının (sage) bu mantığı her zaman doğal dünyanın mantığı ile ölçülemez. Animizm ve hatta mucize ve büyüye olan eğilim, onun temel kuralıdır. Her şeyden önce onun kabul edilmesi büyük ölçüde olay örgüsünün iç tutarlılığına dayanır. Akla sığabilirlik pek seyrek olarak dış gerçeklikle ölçülür.*” (Olrik 1994b: 5).

Masalın konusunu küçük kardeşin babasının vasiyetini yerine getirme yolunda verdiği mücadeleler oluşturur. Masal en başından sonuna kadar olağanüstülükler içerir. Masalda tilki, atmaca, şahin, kuşlar ve atın konuşması insanlarla hayvanların evlendirilmesi, sudan atın çıkması, atın küçük kardeşe yardım etmesi, kuşların küçük kardeşi tütsüleyerek diriltmesi masalın doğasında görülen animizm, olağanüstü durum ve büyüye olan eğilimi gösterir.

12. Tek Entrika Birliği Kuralı: “*Sage [anlatı] için bir ölçüdür. Sage [anlatı] ile edebî eser karşılaştırılınca görülür.*” (Olrik 1994b: 5).

Turkish Studies

Bu kural anlatıda geçen olayların tek entrika etrafında oluştuğunu savunduğu için epik birlik kuralıyla birlikte düşünülmelidir. Masalda geçen olaylar tek çizgi kuralında da bahsettiğimiz gibi tek merkezlidir ve bu merkez küçük kardeşin çirasını yakmak için çıktığı yolculuk temel yani ilk entrikadır. Masalın başından sonuna kadar kardeşler arasında çatışma görülür. Küçük kardeşin babasının vasiyetini yerine getirecek kişi olacağı masalın en başından bellidir.

13. Epik Birlik Kuralı: “*Bütün anlatı öğelerinin, en baştan beri ortaya çıkma ihtimali görülen ve artık gözden uzak tutulamayan olaylar yaratması şeklinde gerçekleşmektedir.*” (Olrik 1994b: 5).

Masalların mutlu sonla bittiği göz önüne alındığında, küçük kardeşin babasının vasiyetini yerine getirecek kişi olacağı daha masalın en başında bellidir. Masalın başından sonuna kadar kardeşler arasında çatışma görülür. Küçük kardeş ateş aramak için çıktığı yolculuğu başarı ile tamamlar ve böylece masalın başında tahmin edilen mutlu son gerçekleşir.

14. İdeal Epik Birlik Kuralı: “*Birçok anlatı öğeleri, kişiler arasındaki ilişkileri en iyi şekilde aydınlatmak için bir araya gelirler.*” (Olrik 1994b: 5).

Masalların içe doğru genişleyen bir cazibesi vardır. Masalın ideal epik bir birliği içerisinde ilerlemesi için, başkahramana engel ya da yardımcı olacak varlıklara ihtiyaç duyulur. Masalda yer alan her varlık görevini en iyi şekilde yerine getirerek ideal bir düzen oluşturur.

Masalda küçük kardeşin masalın başından beri çatışma içerisinde olduğu kardeşleri vardır. O kardeşlerin vasiyeti yerine getirmemeleri masalın içe doğru genişlemesini ve ana kahramanın serüveninin başlamasını sağlamıştır. Yolculuk esnasında küçük kardeşin hedefine ulaşmasına yardımcı olan varlıklar ile ona engel olan varlıklar bulunur. Küçük kardeşe yardımcı olan varlıklar: uzağa attığı siyah ip ile geceyi uzatan bir ihtiyar, kız kardeşleri ve eniştereleri, kuşlar, kendisini Ateşkâr Oğlan’ın yaşadığı yere götüren Zümrüdü Anka kuşu, Ateşkâr Oğlan’ın atının kız kardeşi vd. Masalın ideal epik birliğine uyan olumsuz nitelikli unsurları ise: küçük kardeşin abileri, üç erkek kardeşin çirasını söndüren hayvanlar, devler, Ateşkâr Oğlan, Ateşkâr Oğlan’ın atı vd.’dir.

15. Dikkati Başkahraman Üzerinde Toplama Kuralı: “*Halk [anlatı] geleneğinin en büyük kuralı Dikkati Başkahraman Üzerine Toplamadır. Tarihsel olaylar Sage’de (anlatıda) anlatılıyorsa dikkat kahraman üzerine toplanır. [...] Sage’de (anlatıda) iki kahraman belirlediği zaman halk anlatısının nasıl geliştiğini görmek çok ilgi çekicidir. Bir tanesi her zaman gerçek başkahramandır. Sage [anlatı] onun hikâyesiyle başlar ve bütün dış görünüşüyle o, en önemli karakterdir.*” (Olrik 1995b: 5).

Bu kuralın anlatıda genellikle epik birlik ve entrika kuralıyla beraber işlediği görülür. Masaldaki entrikayı sağlayan olayın başkahramanı ise küçük kardeştir. Anlatıda diğer kardeşlerin başından geçen olaylar da anlatılır, fakat ana olayların küçük kardeşle başlayıp yine küçük kardeşle bittiği görülür.

Sonuç

Avrupa’dan derlenen anlatılardan hareketle oluşturulan halk anlatılarının epik kuralları, bugüne kadar birçok araştırmacı tarafından Türk edebiyatının bazı halk anlatılarına uygulanmış ve kurallardan olumlu sonuçlar alınmıştır. Bu da halk anlatılarının ortak özelliklere sahip olduğunu ve süreklilik arz ettiğini göstermektedir.

Ateşkâr Oğlan masalı, Axel Olrik’in on beş maddelik epik kurallarının tamamını içerir. Bunda Ateşkâr Oğlan masalının epik (destanlara özgü kahramanlık ve olağanüstülük) unsurları ağır basan, bir masal olması önemli bir etkidir. Kahramanlık ve olağanüstülük unsurları ağır basan bu tarz masallara destanî masallar denilebilir.

Turkish Studies

Epik kuralların hepsinin Ateşkâr Oğlan masalında yer alması, masalın oluşumunda herhangi bir yapay unsurun olmadığını, sözlü ortamdan doğal yollarla derlendiğini göstermesi bakımından da önemlidir.

Axel Olric'in epik kurallarının daha fazla masal, destan, efsane gibi sözlü anlatım türleri ile yazılı anlatım türlerine uygulanması sonucunda hem bu yasaların evrenselliği hakkında hem de Türk kültürünün temel motifleri ve unsurları hakkında daha kesin ve sağlam sonuçlar elde edilecektir.

KAYNAKÇA

- Abukan, Bilge (2014). *Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramına Göre Kendini Gerçekleştirme ve Bilgelik İlişkisi: Yaşlılar Üzerinde Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Adıgüzel, Sedat(1997). *Akbuzat, Zayatülek İle Hıvhlıv ve Akhak Kola Destanları Üzerine Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Adıgüzel, Sedat(1999). "Başkurt Destanı Akbuzat'ın Epik Kurallara Göre İncelenmesi", *Milli Folklor*, S. 44, s. 24-34.
- Akyüz, Çiğdem (2012). "Haldun Taner'in 'Keşanlı Ali Destanı' ve Axel Olrik'in Epik Yasaları", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 8, s. 1-11.
- Atnur, Gülhan (1996). *Ural Batır Destanı Üzerine Bir Araştırma*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bars, Mehmet Emin (2014). "A. Olrik'in Epik Yasaları Işığında Ferhat İle Şirin Hikâyesi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı: 3 / 1, s. 306-324.
- Boyras, Şeref (2008). "Sözlü Anlatıların Sürekliliği Üzerine Düşünceler", *Folklor / Edebiyat*, Sayı: 54, s. 105-118.
- Çiftçi, Ferhat (2013). "Axel Olrik'in Epik Yasaları Işığında Oğuz Kağan Destanı'na Bir Bakış", *Turkish Studies*, 8/4, s. 515-524.
- Çobanoğlu, Özkul (1999a). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul, (1999b). "Sözlü Kültürden Yazılı Kültür Ortamına Geçiş Bağlamında Erken Dönem Osmanlı Tarihlerinden Âşıkpaşazâde'nin Epik Karakteri Üzerine Tespitler", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Özel Sayı 3, s. 65-82.
- Ekici, Metin (2006). "Araştırma Yöntemleri" *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (ed. M. Öcal Oğuz), Ankara: Grafiker Yayınları, s. 90.
- Erdoğan, Mehtap (2010). "Yazma Kültürüne Ait Bir Metne Epik Yasaların Uygulanması Denemesi", *Turkish Studies*, 5/3, s. 1198-1217.
- Göde, Halil Altay (2013). "Axel Olrik'in Epik Yasaları Işığında 'Gençlikte mi Kocalıkta mı?' Masalının Değerlendirilmesi", *Türk Halk Edebiyatı İncelemeleri Saim Sakaoğlu Armağanı*, (ed. Metin Ergun), Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara, s. 485-493.
- Gülmen, Nuriye (2008). "Axel Olrik'in Epik Yasaları Işığında "Salur Kazanun Evi Yagmalandığı Boyu Beyan Eder" İsimli Hikâyenin Okunması", *Milli Folklor*, S. 79, s. 14-21.

- Günay, Umay (1975). *Elazığ Masalları* (İnceleme), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Kurtlu Yasemin, Koçak Büşra (2015). "Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Bir Destan İncelemesi", *Current Research in Social Sciences*, C.1, S. 1, s. 1-8.
- Olrik, Axel (1975). "Halk Anlatılarının Epik Kuralları", *Folklor Doğru*, (çev. Aziz Erkan), S. 40, s. 18-28.
- Olrik, Axel (1994a). "Halk Anlatılarının Epik Kuralları I", *Millî Folklor*, (çev. Belirtilmemiş), S. 23, s. 2-5.
- Olrik, Axel (1994b), "Halk Anlatılarının Epik Kuralları II", *Millî Folklor*, (çev. Belirtilmemiş), S. 24, s. 4-6.
- Önal Mehmet Naci (2015). "Destanlardan Masallara Taşınan Kahramanlık Motifi: Dobruca'dan 'Kelce' Masalı Örneği", *Prof. Dr. Erman Artun Armağanı*, (ed. Refiye Şenesen, Zekiye Çağınlar), Adana: Öz Baran Ofset, s. 387-405.
- Özcan, Tarık (1996). "Oğuz Kağan Destanı'nın Halk Anlatılarının Epik Kuralları Bakımından İncelenmesi" *Millî Folklor*, S. 31-32, s. 95-97.
- Seyidoğlu, Bilge (1987). "Bir Elazığ Masalının Tahlili: Ateşkâroğlan", *Fırat Havzası II. Folklor ve Etnografya Sempozyumu*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları, s. 279-283.
- Tuncel, Uğur (2013). "Axel Olrik'in Halk Anlatılarının Epik Yasaları Bağlamında 'Ağalık' Adlı Karagöz Oyunu Çözümlemesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 48, 203-240.
- Yılmaz, Mehmet (1999). *Manas Destanı'nın Epik Kurallara Göre İncelenmesi (Sagınbay Orozbekov Varyantı, C.1. Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Mehmet, (2001). "Mem û Zîn'de Epik Kurallar", *Folklor / Edebiyat*, S. 55: 185-201.
- Yılmaz, Mehmet, (2009). "Hamdi'nin Yûsuf u Züleyhâ Mesnevisi'nin Epik Karakterinin Değerlendirilmesi Üzerine Bazı Tespitler", *Turkish Studies*, Volume 4/8, s. 2444- 2461.
- Zariç, Mahfuz (2012). "Axel Olrik'in Epik Yasaları ve Lord Raglan'ın Kahraman Kalıbı Açısından Ağrıdaki Efsanesi Romani", *Turkish Studies*, 7/4, s. 3337-3349.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Yılmaz, M. (2016). "Halk Anlatılarının Epik Kuralları Işığında Ateşkâr Oğlan Masalının İncelenmesi / Analysis of Tale of Ateşkar Oğlan in the Light of Folk Narration's Epic Rules", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 11/20 Fall 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11181>, p. 643-658.